

NEDEPENDANTA E NE FREQUA REVU-EDITURO IDOZA

Krear rezervanta broshuri de texti por la futuro

Serchante en la reti mondala, me denove arivis en la situo da Fernando Tejon ube on trovas la diversa numeri di Adavane! quan lu editis por la Hispana Societo ...

Ta revu-edituro ne plu editesas, tamen la nuna Idisti povas lektar la anciena numeri kun plezuro e intereso. Segun ta exemplo, me kolektas teksti en ta plu modesta foliaro Gazuyi, tamaniere, mem kande me ne duos en ta aktiveso, pro ula kauzo quan me ne ja konocas, la lora Ido-lektanti povos forsan trovar en ta edituri parto di la lektaji quin lu bezonus.

*En ta skopo, me esas felica pro ripublikigar hike la texto da Carlo Nardini pri la rido e la *smilo quan lu sendis en 2007 en la forumo Idolinguo che Yahoo, e quan lu rividis e korektigis (ne grave) por ta nova edito.*

Sammaniere, me cherpis en la olima pagini da Tom Wood, la texto da William Blake quan Tom tradukis, por ne perdar ol en la hodie celita arkivi di Geocities.com.

On trovos ankor la tradukuro da me di la chapitro pri Latina sen flexioni da Louis Couturat en lua verko "Histoire de la langue internationale" (Historio di la linguo Internaciona) en linguo Franca.

La nuna krizo bezonus nova idei ekonomiala. Tio-libro editis la tradukuro da Alfred Neussner di la libro da Margrit Kennedy pri la pekuniala interesi. On publikigas hike la pagini pri Silvio Gessel.

Fine, la kuriozi trovos artiklo da me pri la jargono di la buchisti di Paris, un pagino de recepto de kuko, la tradukuro de anciena Franca linguo, e texto pri maniero de imprimir per skrib-aparato komputorala.

Quale vu vidas, Gazuyi ne es tre paginoza. Kande me havas kolekto de aproxime duadek pagini, me publikigas nova numero di ta modesta revu-edituro. Ta maniere ni havas ja tri numeri di Gazuyi. Me ne kredabis kande me komencis, povar tam rapide sendar tanta pagini. Tamen, me timas ke me ne plu longatempe trovos teksti en la putei di la Interreto, do probable la frequeso di la publikigo devus deskreskar balde.

Se irgu povas agar nur segun lua moyeni, irgu devas agar anke segun lua prizi, e me havis plezuro krear ta mikra foliari. Se kelki lektus li kun plezuro, me esos duoble felica.

Lenadi

Ta revu-edituro
es tote libera
Do vu povez
kopiar, parte o
tote, e difuzar ol,
sen ke la
redaktero impede
lo

Somario

Rezervi futurala

°largonji di la
buchisti Parisana

La flugo di
morto

Pri ridar ed
ridetar

Latina sen
flexioni

Poemi

Recepto de
kuko

Imprimar
komputore

Silvio Gessel

La *kantileno di
Santa Eulalia

La cirkleto °
avan vorto nur
indikas ke ta vorto
ne es di Idolinguo

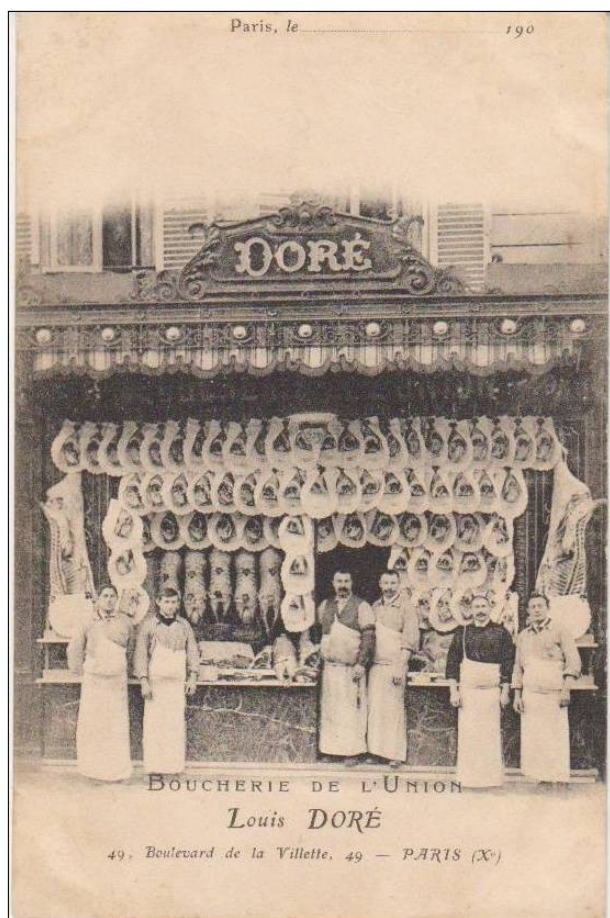
La °largonji di la buchisti Parisana.

- da Lenadi Moucina, segun la libro da Lorédan Larchey (1883) pri la slango Parisano.

Semblas ke la linguajo "Louchebem" /lu-chebem/ apareskis en la Hali di Paris, quin Emile Zola nomizis la "Ventre di Paris" e qui esis la centro ube la komercanti laboris por donar manjaji a omna Parisani.

La buchisti uzis lua propria linguajo por parolar koram altri sen ke ti komprenes to quo dicis inter-li la buchisti.

La metodo por vortifar es tre simpla e me explikos balde quale krear la jargonon. Me konocabis la sistemo, nam kelka buchisti, ankore hodie, savas parolar tamaniere ed ek mea anciena vicini, un esis la buchisto di mea vilajo, qua laboris dum lua yuneso en la Hali di Paris, e savis parolar la °largonji.

Champagnat225

www.delcampe.net

Me trovis, ye la sitio Gallica.bnf.fr, en la Biblioteka Naciona di Francia, anciena libro pri la slangi, qua skribesis en la yarcento XIX. Me tradukas, o plu exakte me adaptas, la pagini ube la autoro parolas pri la linguajo di la buchisti.

Unesme me devas dicar ke la vorto Francuaza por "jargonon" es °jargon, quan la buchisti transformis en °largonji. Quala maniere?

On remplacas la unesma konsono per la litero "L", on transportas ta unesma litero a la fino di la vorto, e on celas la metodo per sufijo sen valoro e sen vera senso. Do °jargon divenas °largonji, la "j" ye la fino, remplasata per "l" en unesma poziciono, e on afixigas per la litero "i". Same la buchisto esas °boucher /bushe/ en la francuazo. Do la "b" divenas "l" e flugas ye la fino, do "LoucheB" e on uzas la sufijo "em", do °louchebem. On savas ja dicar "°largonji des louchebem" /largonji de lushebem/.

Kelka foyi, la unesma litero nur glitas avan la lasta konsono, quale en la jargonala vorto °alichfer /alishfe/ por la vorto Francuaza °aficher /afishe/ qua es tradukata en Ido per afishigar.

La precipua sufixi esas fonetike : e, em, es, ok, ik, ish, ush, osh. Semblas ke la reguli pri la uzo di la sufixi ne esis tre rigoroza, e mem on povus konsiderar ke irgu darfis uzar segun lua prizo ta o ca sufijo. tamen to ne semblas klara, nam multa vorti havas omnatempe la sama formo: °largonji, °louchebem, °loufoque ed altri. Diversa literi ye la fino, ne havas vere sufijo, nur la pronunco di la litero en la alfabeto Francuaza. En °largonji, la "i" fina ne es sufixi, nur indikuro di la maniero de dicar la litero "j", /ji/. Same por "v" o "d". Ex: °vacarme /vakarm/ divenas °lacarmevé /lakarmeve/, °adieu quan on ne savas pronuncar en Ido ma ke dicas "adio!", divenas °alieudé.

Kande on havas duopla konsonanto en debuto di la vorto, on nur chanjas per un sola litero "L": la verbo °accaparar /akapare/, akaparar en Ido, donas °alaparcer /alaparce o alaparke/, la dezinenco "er" di la verbo gardesas, e pronuncesas /e/. Same, °finir (terminar, finigar) divenas °linifir.

La Sioro Larchey, qua skribis pri ta lin-

guajo dum 1833, dicis ke la C (sono K) divenas C (sono S) en la fino. Me dubitas pri to, nam la jargono parolesis da homi qui ne konocis bone la ortografio di la vorti, nam la skolo obligata en Franca esis la lego nur samyare 1883! Do la auctoro skribis probable segun lexiko da altru, ma ne kun konoci vera pri la linguajo di la buchisti.

Me opinionas ke nur la soni esis permutata, ne la literi skribita, quale on povas audar hodie en la °verlan, jargono depos la Francuazo, ube on permutas la silabi di la vorti (ex : vor-ti > ti-vor ; muliero > roliemu ; kavalo > lokava).

Kande la vorto komencas per "in" o "en", qui esas ofte prefixo, on ne remplicas la "n" ma la duesma konsonanto. ex : °ingenieur (ingeniero) > °inLegieurnem ; Se la duesma konsonanto es inter du altra konsonanti, on chanjas la konsonanto di la silabo sequanta. To montras ke ne es la litero, ma nur la sono qua permutesis. Ex : entresol > entreLolsoc /entrelolsok/ Kande la unesma konsonanto es ja "L", on chanjas la duesma konsonanta sono. ex : °lapin (kuniklo) > °lalinpuche. Quale en la nuna °verlan, la °largonji di la Parisana buchisti semblas havir ne regulala vorti, quale °leselukès por °cul /kü/, o ankore °lajemkres por °jamais (nultempe) /jame/.

Arivado de bovi en la bucheyo di La Vilette (Paris)

Ka ta linguajo perdesas? Ne tote, nam,

quale me ja dicis, ne plus kam kelka yari ante nun, me konocis buchisto qua evas hodie aproxime sis-a-dek yari, qui parolas en lua yuneso la °largonji. Pluse, kelka vorti uzesas en la nuna linguo populara, sen ke la parolanti savas ke li uzas la jargono di la buchisti. Me donas nur un exemplo famozo : °loufoque, qua dicis ke ulu esas fola. Fola en Francuazo es °fou /fu/ ye la genro maskulino. Do on remplicas F per L, > "lou", on glitas la "F" dop la nova silabo > louf, ed on adjuntas la sufijo "oque" /ok/ qua ne havas senco propria, do "L+ou+f+oque" /lufok/.

Generale, la slango esis uzata da la furtisti por ne esar komprenata da lua futura viktimi, tamen, me ne volas ke vu kredez ke omna anciena buchisti en Paris esis furtisto.

Nur kelki inter li.

La Lito di Morto

- da William Blake
tradukita da Tom WOOD

La velizata Vespero promenis solitare adinfre la westala kolini; e Silenco repozis en la val; l'uceli di dio audesis en lia nesti, susuranta en bushi e kopsi; e la strigo e vespertilio flugis cirkum l'obskureskanta arbori: omno es silencoza kande Naturo prenas elua repozo. - Dum antea tempi, ye tala vespero, kande la kolda argilo respiris kun vivo, e nia ancestri, qui nun dormas en lia tombi, promenis sur la ferma ter-globo, la restajo di familio dil tribui di Tero, matro e fratino, esis kun-venita al malad-lito di yunulo.

Chagreno kunligis li; apoganta sur lia koli l'una l'altra alternante - simila lilii la-santa falar lakrimi ad-en sino di singlu - li stacis apud la lito quale kani inklinanta super lago, kande la vesperala guti adinfre fluetas.

Lua voco esis tam basa kam susuri dil

boski kande la vento es dormanta, e la vizioni di Cielo des-faldas lia vizito. "Livar es doloroza e morto es horrorinda; me semblas promenar tra profunda valo, for la lumo di dio, sola e deskomforta! La humidesi di morto falas dense sur me! Horori regardas me fixe! Me regardas dop, es nul ri-veno; Morto sequas dop me; me promenas en regioni di Morto, ube nul arbor es; sen lanterno por direktar mea pazi, sen bastono por suportar me." Tale il lamentas tra la silencoza vespero; til ke la kurteni di tenebro klozesis.

Simil al sono di ruptita fluto, l'evoza muliero levis sua voco. "Mea filio, mea filio, me savas nur poko pri la voyo quan vu sequas! Ma Deo existas, qua facis la tero; extensez vua manuo ad Il."

La yunulo respondis, simile a voco audata de tombo, "Mea manuo es febla, quale povas me extensar ol? Mea voyi es pekoza, quale povas me levar mea okuli? Mea voco uzabas trompo, quale povas me vokal ad Il qua es Vereso? Mea respiro es abomininda, quale povas Il ne esar ofensata? Se me pozas mea vizajo en la polvo, la tombo apertas olua boko por me; se me levas mea kapo, peko kovras me quale mantelo.

Mea kara amiki, pregez vi por me! Extensez vua manui por ke mea Helpero venez! Tra la vakua spaco me promenas, inter la pekoza mondo ed eterneso! Sub me brulas eterna fairo! Ho por manuo fortirar me!"

Quale la voco di auguro audata en la silencoza valo, kande la poka habitanti embracas tremante; quale la voco dil Anjelo di Morto, kande la dina radii dil luno donas febla lumo, tala esis la voco di ta yunulo a sua amiki. Simil al ebulianta aqui dil rivereto dum la silenco di la nokto, l'evoza muliero levis sua klamo, e dicis: "Ho Voco qua habitas en mea sino, povas me ne kriar, e levar mea okuli a Cielo? Pensante pri ta, mea spirito turnesas en me ad-en konfuzeso! Mea puero, mea puero, ka tua respiro es infektata? tale es mea.

Quale la cervo vundata, apud la rivereti di aquo, tale la flechi di peko perforas mea korpo; la veneno entrabas ad-en mea medulo." Simil a rulanta ondi sur dezerta litoro, sospiri sequis sospiri; li kovris lia vizaji e ploris. La yunulo jadis silencoza, la brakio di sua matro esis sub sua kapo; il esis simil a nubo lansata da la venti, til ke la suno brilas e la guti di pluvo cintilifas, la flava rekolto susuras, e la dankoza okuli dil vilajani montras rideti. La voyagero, qua shirmabas su sub querko, regardas la distanta lando kun joyo.

Tala rideti videsis sur la vizajo dil yunulo: kimera manuo for-vishis sua lakrimi, e radio di lumo brilis cirkum sua korpo. Omno esis kalma. La luno ne montris olua lampo, e l'astri feble briletas en la some-rala cielo; la respiro di nokto dormis inter la folii dil foresto; la sino dil alta kolino absorbis la silencoza roso, dum ke sur olua majestoza kresto la voco di Anjeli es audata, e kord-soni iras sur la ali di nokto. La trista duo levas lia kapi, flugetanta Anjeli es cirkum li, voci di komforto aude-sas super la Lito di Morto, e la yunulo expiras sua anmo kun joyo ad-en eterneso.

da William Blake

Idala problemi : pri "RIDETO"

Gazuyi insertas hike ta marveloza texto da Carlo NARDINI /Karlo Nardini/ sendita ye 2007, en Linguolisto, la °web-forumo che Yahoo, ube on parolas pri la linguo Ido ipsa.

La nuna artiklo es rividita e polisita da la auctoro ipsa por la rideto en Gazuyi,

KA NUR RID.AR?

Recente esis en linguala forumo diskuto pri rido e rideto.

Me adportas nun mea kontributajo, skope di posibla klarigo di ula punti interesiva.

Me expozos puntope mea propra reflekti, e mea personala konkluzo.

PREMISA KONFESO

Ante ca diskuto, me nultempe pensabis a la konceptala impliki di la duo rido/rideto.

DISKUTO-TEMO

Ido havas unika radiko por la koncepti di rido e rideto.

Questiono: kad un radiko suficas, od esus plu bona havar du radiki, quale exemple l'Angla ("to laugh" e "to smile")?

DISKUTANTI E RISPEKTIVA OPINIONI

Segun-quante me povis intelektar, la rispektiva komencala pozesi es sintezebla tale:

- la koncepti di rido e rideto es tre proxima; un radiko suficas (NEVES, Portugalane-parolanto);
- ca du koncepti es tre diferanta; du radiki esus probable preferinda (CARNAGHAN, Angle-parolanto);
- ca du koncepti es sat diferanta; tamen me ne insistas por plusa radiki (RODI, Hispanne-parolanto, Angla-docisto, diskuto-komencanto).

DEFINO DI RIDAR E RIDETAR

RIDAR: expresar spontane e subite, per kontrakto/deskontrakto dil muskuli dil vizajo, e per emiso di ne-artikulata soni karakteriziva, diversa sentiment:

- joyo, gayegeso, delekteso,
- anxio, alejeso,
- desprizo, desrespekto, mokado, sarkasmo...

RIDETAR: expresar per la boko (kurvigo adsupre dil bok-anguli; kun o sen dent-expoz), e per la okuli (okul-konstrikteso, okul-lumozeso), sen son-emiso, diversa sentiment:

- amuzeso, plezuro, represata gayeso, bon humoro, kontenteso;
- tenera afeciono, simpatio, aprobo, kurajigo, favoro;
- ironio, plezuro maligna, krueleso...

Dicionarii dil Romana lingui ne havas aparta defino di lia vorto por la rideto; li definas lia vorto por la rideto relate lia

vorto por la rido. Segun la FHPI-dicionarii la rideto es febla (mikra) rido.

Quale ja supozata en la eventinta diskuto, to probable endas de adminime partala vereso dil hipotezo da Sapir-Whorf, segun qua hipotezo "la linguo influas la penso" (videz sube).

RIDAR E RIDETAR EN LE AFGHIR.LGr

A .to laugh.....to smile
F .rire.....sourire
G .lachen.....lächeln
H/P .reír/rir.....sonreír/sorrir
I .ridere.....sorridere
R . smeyatsya.(смеяться)
.... ulibatsya (улыбаться)
L .ridere.....(sub)ridere
Gr .gelan (γελαν/γελαω)
..... meidian (μειδιαν/μειδιαω)

Quale on vidas, AR.Gr havas du radiki, FGHPI.L havas un radiko.

Se on mezuras la rispektiva pezi per skalo ponderata (relate la nombro dil parolanti e.c.) la AR.Gr-pezo povas equivalar la FGHPI.L-pezo.

RIDAR E RIDETAR EN LA GREKA ANTIQUA

En la Greka antiqua esas esence "gelan"

(1) por signifkar ridar e "meidian" por signifkar ridetar.

...oinos gar anogei eleos aeisai kai apalon gelasai...

(Homeros)

[nam foliganta vino igas kantar e dulce ridar]

...meidesen de pater andron te theon...

(Homeros)

[ridetis la patro dil viri e dil dei]

La Greka antiqua pledas favore du radiki por rido/rideto en L.I.

RIDAR E RIDETAR EN LA LATINA

En la Latina "ridere" povas signifkar sive ridar sive ridetar.

"Sub-ridere" (de olqua venas F sourire, H sonreír, P sorrir,

I sorridere) semblas sat rara en la Latina klasika.

...numquam ullo die risi adaeque
(Plautus)

[nultempe ula-die me ridis tante]

...parvulus dulce rideat ad patrem semihante labello...

(Catullus)

[infanteto mi-apertit-labia dulce ridetez a la patro]

...perfidum ridens Venus... (Horatius)

[Venus malicoze ridetanta]

La Latina pledas favore unika radiko por rido/rideto en L.I.

FILOLOGIO DI RIDAR E RIDETAR

Hike "filologio" equivalas "linguistiko komparala".

La du koncepti, rido e rideto, es linguistike strikte konektita, quale demonstras la sequanta remarki (2):

a) la sama vorto expresas amba koncepti en la sama linguo:

- en la Latina "ridere" signifikas sive ridar sive ridetar;

b) la sama vorto esprimas un koncepto en un linguo, l'altru en altru:

- "le" signifikas ridar en la Dana, ridetar en la Sueda;

c) la sama radiko, kelke modifika per afiks o alio, esprimas amba konceptoj en la sama linguo:

- **F**rire/sourire,
Glachen/lächeln,
Hreír/sonreír,
Prir/sorridar,
Iidere/sorridere;

d) ul radiko signifikas ridar en un grupo linguala, ridetar en alia grupo:

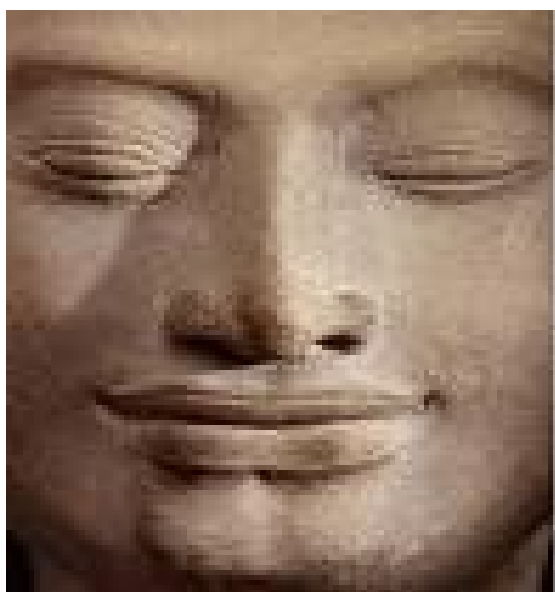
► en la sekvanta grupo la bazala senco dil komuna radiko es ridar:

- "smyeyatsya" en la Rusa....
- "smieties" en la Latva,
- "smijati se" en la *Serbo-Kroata;

► en la sekvanta grupo la bazala senco dil komuna radiko es ridetar:

- "meidian" en la Greka Antiqua,
- "smayate" en la Sanskrita,
- "smielen" en la Mez-Alta Germana,
- "smile" en l'Angla...

Filologio kelk-maniere defendas l'unika radiko por rido/rideto en L.I.

FIZIOLOGIO DIL RIDAR E RIDETAR

Fiziologio es la studiado dil funkciado ed agi dil entoj vivanta.

La rideto es fenomeno mimala, vizajala, silencoza e nur "videbla":

- la bok-anguloj movas adsupre e addope;
- la dentoj ekspozesas e la boko poka apertesas;
- la okuloj konstriktesas, e mikra rugoj ("hano-pedo") aperas proxim la laterala okul-angulo.

Tio eventas esence per kontraktado dil muskuloj proxim l'anguloj dil boko (precipe la muskulo zigomatala o "rideto-muskulo") e cirkum la okuloj.

La rido es fenomeno tot-korpa, esence sonora ed "audebla":

- la boko apertesas;
- chanjas la vizajo per aktivigo dil muskuloj mimala;
- intersequas kurta spasmala erupcioj di vokalizita sono "ha-ha-ha, he-he-he, ho-ho-ho";
- en la extrema ridado la vizajo redeskas e la okuloj lakrimifas e brilas;
- la muskuloj dil kolo, dil torako, dil abdomino tensesas e destensesas alterne;
- la muskuloj dil membri esence destensesas;
- anke la muskuloj sfinterala povas destensesar (til *mikto nevolata);
- intensigas la respirado;
- plusa modifiki eventas en la kordio-funkcio, la sango-cirkulado, la hormono-sekrecio...

Fiziologie, rido e rideto havas kelka analogeso, ma ne plue; rideto ne es febla rido.

Fiziologio sustenas du radikoj por rido/rideto en L.I.

FILOGENEZO DIL RIDAR E RIDETAR

Filogenezo es la historio dil evolucionala developo dil vivanta speci, de kande la vivo aparis sur la Tero til nun.

Studii pri l'animali, e partikulare pri la ne-homa *primati demonstrus, ke de evolucionala vid-punto la rideto ne es la diminutivo di la rido. Nam la rideto e la rido originus de du diferanta animalala konduti:

- la homala rideto originus de la bestiala "silencoza dento-deskovrado" (silent bared-teeth display);
- la homala rido originus de la bestiala "laxa bok-apertado" (relaxed open-mouth display).

En la "silencoza dento-deskovrado" la boko es poke apertita o klozita, la labii retraktita, la bok-anguli lateraligita, e la denti komplete ekspozita.

La "silencoza dento-deskovrado" havas sociala funkcio: ol expresas la deziro interagar pozitive, ed akompanas polita komenco di pacoza kontakto, od afecionoza embraco.

En la "laxa bok-apertado" la boko es pasable apertita, kun la bok-anguli poke retraktita e la labii laxigita; la supra denti es parte o komplete kovrita da la pendanta supra labio; la infra denti es deskovrita.

Vokalizado konsistas en ritmala respirado, povanta divenar grunado.

Anke la "laxa bok-apertado" havas sociala funkcio; ol es konektita kun sociala ludo.

Dum lud-lukto e lud-kombato la bestii fingo-mordas l'unu l'altru. La "laxa bok-apertado" signalas a l'altru la ludala qualeso dil mordor (on parolas anke pri "lud-facio"): "me es mordonta tu, ma pro ludo, ne serioze".

La "silencoza dento-deskovrado" e la "laxa bok-apertado" uzesas da la chimpanzei kom komplete diferanta ostentadi.

Filogenezo furnisas argumenti favore du radiki por rido/rideto en L.I.

ONTOGENEZO DIL RIDAR E RIDETAR

Ontogenezo es la developo-procedi di ul organismo, de la jermo fekundigita til la fazo adulta.

La nov-naskinto sana ja havas komplete bilatera rideto.

La rido aparas pos kelka monati (o forsan nur semani).

Observi pri l'aparo e la qualeso dil rido e rideto en la infanti (del nasko til kelka viv-monati) igus pensar, ke ca du agi reprezentas diferanta homala konduti ja del komenco (3):

- en la unesma viv-semeni la rideto es plu freque un-latera kam bi-latera; pose ol divenas sempre plue bi-latera; la rido es sempre bi-latera;
- la duro dil rido es signifikive plu granda kam olta dil rideto;
- la ofteso dil rideto es multe plu granda kam olta dil rido.

Tala observi sugestas esence diferanta nervarala *kontrolado dil rido e rideto.

Ontogenezo semblas ofrar altra argumento favore du radiki por rido/rideto in L.I.

Tamen ontogenezo bezonas plusa studii ca-relate.

RELATO INTER LINGUO E PENSO

Existas du extrema penso-kurenti pri la inter-relato linguo/penso: la "vesto-

teorio" e la "muldo-teorio".

a) **Vesto-teorio** (Chomsky; Pinker...).

Linguo es simple la flexebla "vesto" dil penso, la maniero per olqua la penso expozesas e komunikesas.

La linguo de-naska ne influas ul-maniere la penso; altra-dice la penso es komplete ne-dependanta de la linguo.

La homi ne pensas en ula naturala linguo, ma plu bone li pensas en ula universal "meta-linguo" o "penso-linguo", nomizita "mentalese" (4), de olqua li tradukas a sua natural linguo.

La penso-maniero es universal, e la sama penso povas ekspresar en diversa lingui, e lo ekspresita en irga precipua linguo povas tradukekar tam bone ad irg altra precipua linguo.

b) Muldo-teorio (Hipotezo da Sapir-Whorf).

Linguo es rigida "muldilo", ad olqua la penso mustas adaptar su.

Irga linguo influas la maniero per olqua la parolanti di ta linguo pensas.

De to derivas du filozofiala konsekuensi:

- "linguistikala determinismo": la penso es determinata da la linguo;
- "linguistikala relativismo": homi qui parolas diferanta lingui pensas diferante.

Kauze di to, traduko de un linguo ad altra es adminime problemoza e foye ne-posibla (5).

c) **Meza teorio.**

Inter la UNIVERSALISMO dil vesto-

teorio (la penso es absolute libera ed egala por omna homi) e la DETERMINISMO dil muldo-teorio (la linguo es la karcero dil penso) la maxim ofta vid-punto es, ke ... probable la vereso esas en la mezo: la linguo ne determinas la penso, ma INFLUAS ol kelk-maniere.

Se la "muldo-teorio" es adminime parte vera, explikesas pro quo segun la FHPI-dicionarii la rideto es febla rido: *quoniam en la Romana lingui la vorto por la rideto es linguistike kelk-maniere diminutivo dil vorto por la rido, la rispektiva parolanti KONCEPTAS la rideto kom febla rido e tale skribas en lia dicionarii.

Kontree, *quoniam en l'Angla esas radiko por la rido e altra radiko por la rideto, l'Angle-parolanti KONCEPTAS la rido precize kom rido e la rideto precize kom rideto (kun kelka inter-analogesi, certe), e pro to donas ne-dependanta pria defini en lia dicionarii.

On povas komprenar, ke l'Angli trovas poka apta l'Idala vorto "ridetar" por lia koncepto "to smile".

MINIMISMO E MAXIMISMO LEXIKALA EN L.I.

Minimismo lexikala.

Linguo artificala devas esar maxim facila por maxim multi: pro to ol devas havar minima nombro di radiki lernenda (6, 7, 8).

Segun la "minimismo lexikala", se bone o male, kelk-maniere ul koncepto es ekspresebla da radiko existanta, per afixizo o kompozado, ta koncepto ne bezonas aparta radiko.

Exempli di minimismo lexikala (ka vi povos retenar la rido?): patr-ino, vir-ino, labio-hari, mal-supr-en-iri (irar en sinso kontrea kam adsupe) ... (9).

Championo dil "minimismo lexikala": Zamenhof.

Maximismo lexikala.

Linguo Internaciona devas esar maxim

richa posible, fakte infinite richa.

"Linguo Internaciona" devas signifika ne nur, ke ta linguo havez la maxim internaciona vorti, ma ke irga importanta koncepto existanta en irga precipua linguo naturala (ne nur en le AFGHIR) esez tradukebla tam kurte e simple en la linguo artificiala.

Championo dil "maximismo lexikala": Max Talmey, fertilega propozanto di nova radiki.

KONKLUZO

Malgre la konfuzeso filologia, fiziologio (e forsan anke filogenezo e ontogenezo) dicas sat klare, ke la rideto es altro kam febla rido.

Ti qui pensas, ke la rideto es febla rido (e tale skribas en lia dictionarii) probable es misduktata konceptale da lia linguo naturala (hipotezo da Sapir-Whorf).

***Quoniam me es lexike "maximista" me opinionas, ke nova radiko, exemple "smil.ar", esus dezirinda en Ido:**

- **ol richigus la linguo (me volas ne envidiar l'Angla ca-relate),**
- **ol esus plu proxima a la realeso fiziologia,**
- **ol apertus la mento dil FGHPI-parolanta Idisti (hipotezo da Sapir-Whorf),**
- **ol eliminus, adminime en ca kazo, l'ambiguaji dil sufijo -et, olqua riskas divenar, pos ca diskuto, l' "enfant terrible" [puero teroriganta] dil gramatiko.**

Me finas ca expozo per *oximoro: pos ca diskuto, me konsideras nova radiko, exemple "smil.ar", kom SUPERFLUAJO NECESA en Ido.

[Antee, anke me esis probable ne-koncianta "viktimo" di la hipotezo da Sapir-Whorf.

Evidente onu povas trans-pazar (per reflektado e studiado...) la limiti di sua

linguo...]

Carlo NARDINI

NOTI

(1) Nomesas "*gelotology*", de la Greka antiqua "*gelan*", la studiado dil rido.

(2) Me cherpis la informi precipue de ul Dicionario di Sinonimi en Indo-Europeana Lingui.

(3) ..."*spontaneous smile*" and "*spontaneous laugh*" might be different behaviors from the beginning.

Origins of smile and laughter. Early Human Development, 2006, vol. 82, pag. 61-66.

(4) "Mentalese" esas hipotezala linguo en olqua koncepti e propozicioni reprezentesas en la mento, sen vorti.

(5) En lo skribita, "ne-tradukebleso" konsideresas kom maxima en la verki artala e minima en la formala verki ciencala.

La hipotezo da Sapir-Whorf kelk-maniere pensigas a la Kantala "penso-kategorii", mediaci di qui ni konocas la mondo ["Denkkategorien" da I. Kant].

(6) To es *falaco "non sequitur" [ne konsequas].

L'argumentado

- linguo artificiala devas esar maxim facila por maxim multi (premis);

- pro to ol devas havar minima nombro di radiki lernenda (konsequo); es *falaca, pro ke mankas a la silogismo duesma premiso, quala

- facileso konsistas en pokeso de radiki.

(7) Kontre to optime skribis altr-okazione Gonçalo Neves:

...ni timas vortaro pletoral, ma ica timo esas senfundamenta.

Lo desfacila ne esas manuar richa vortaro, ma ne havar vorti "tote pronta"...

(8) Kontre to skribabis anke Max Talmey, multa yari ante nun (1911): ...malmulteso di vorti esas nur semblanta facileso...

(9) Por l'amanti dil klasika citaji: "ka vi povos retenar la rido, amiki?" tradukas la facila Latina "risum teneatis, amici?". Horatius, Ars Poetica.

GLOSARIO

***FALAC.O, *FALAC.A, *FALAC.AR (log.):** eroroza ma semblante valida argumentado; mis-rezono
[A fallacious/fallacy. F fallacieux/erreur. H falaz/falacia. P falicioso, falaz/falácia. I fallace/fallacia. L fallax/fallacia.]

***OXIMOR.O:** kombino di du vorti kun senco kontrea.
[A oxymoron; F oxymoron; G oxi/ymoron; H oxímoron; P oximoro; I ossimoro; R oksyumoron.]

***MIKTAR:** ekpulsar l'urino.
[A micturition. F miction. H micción. P micçao. I mangiare, minzione. R mochitsya. L mangiare, mictus.]

***PIS.AR (vulgara; en "Parolacho" da H. Stuißbergen):** ekpulsar l'urino.
[A to piss. F pisser. G pissen. H pis. I pisciare. R pisat.]

Komento da la Gazuyero :

La « sou » en °sourire di Francuazo, quale la « son » di °sonreir di la Hispanuazo, ne esas prefixi nedependanta qui povus esar kreativa, ma nur parto di la vorto °sourire ed °sonreir, quankam la origino esabus Latina prefixo. Do, fakte, ni havas anke du vera vorti en ta lingui pri ridar e *smilar.

Por apertar ankore la menti (che la viktimi di la "Hipotezo Sapir-Worf") en la Malayuazo o Indoneziana linguo :

rido = tawa, *smilo=senyum

ridar= tertawa, *smilar= tersenyum

Hike °ter es nur prefixo por transformar substantivo en verbo]

Du vorti semblas necesa. On povas selektar ridar ed adjuntar falsa-sufixo quale "ut", do ***ridutar** ed ***riduto**, qui esus diferanta de rideto (mikra ridi); falsa-prefixo quale "so" o "son", do ***soridar** o ***sonridar**. On povas anke selektar altra radiko quale ***smilar**.

Ma nulkaze durar uzante erore la sufixo "et".

Carlo Nardini bonvole polisis lua texto por ripublikigar ol en Gazuyi.

Me multe dankas lu.

LM.

Originala poemo en Ido-linguo

Poem

*Venis ne memoras
Ma facas voyaj hike.
Iras ne savas ube
Ne esas tre klara.
Kredas esar felica
Quale sur la voyo iras
Ed omna-tempe nur sonjas.*

*Mondo plena de enigmati.
Me studiis poka.
Quante plezanta solvar un.
Prizus facar to.
Demandas, serchas, frapas
Dii e yari pasas
Ed omna-tempe me nur sonjas.*

*Ul-die mustas livar.
Qua savas kande esos?
Ne savas quo vartas
Questionas pri quon vidos.
Esperas un kozo
Kand mea vivo finas
Me vekos de ica sonji.*

da Tom Wood

poemo tradukita en Ido-linguo

Extrakto

*Me tenas ke kande persono mortas
Lua anmo returnas itere a tero.
Vestizita en nova karno-masko
Altra matro naskigas lu.
Kun plu forta membri e plu brilanta
cerebro
La olda anmo marchas itere alonge la
voyo.*

da John Masefield

Tradukita da Tom Wood

La revelaco

*Ne-okupat poeto, hik ed ibe,
Regard cirkum lu; por la ceteri
La mondo, ne-sondeble bel,
Es plu prozatra kam la joko di
bufon.*

*Amoro vekas homi, unfoye dum
viv-tempo;*

*Li lev pezoz palpebri, e regardas;
Yen, quon un dolc pagino pov
docar*

Li lekt kum joyo, lore kloz la libro.

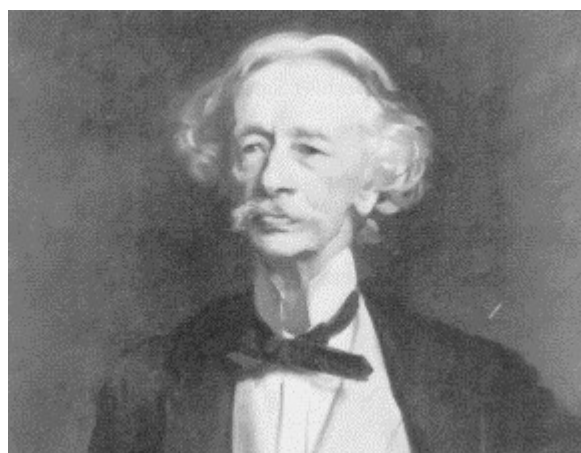
*Ed uli donas danki, ed uli dic
blasfemi,*

*E maxim multa hom obliv; ma, ica
od ita voye,*

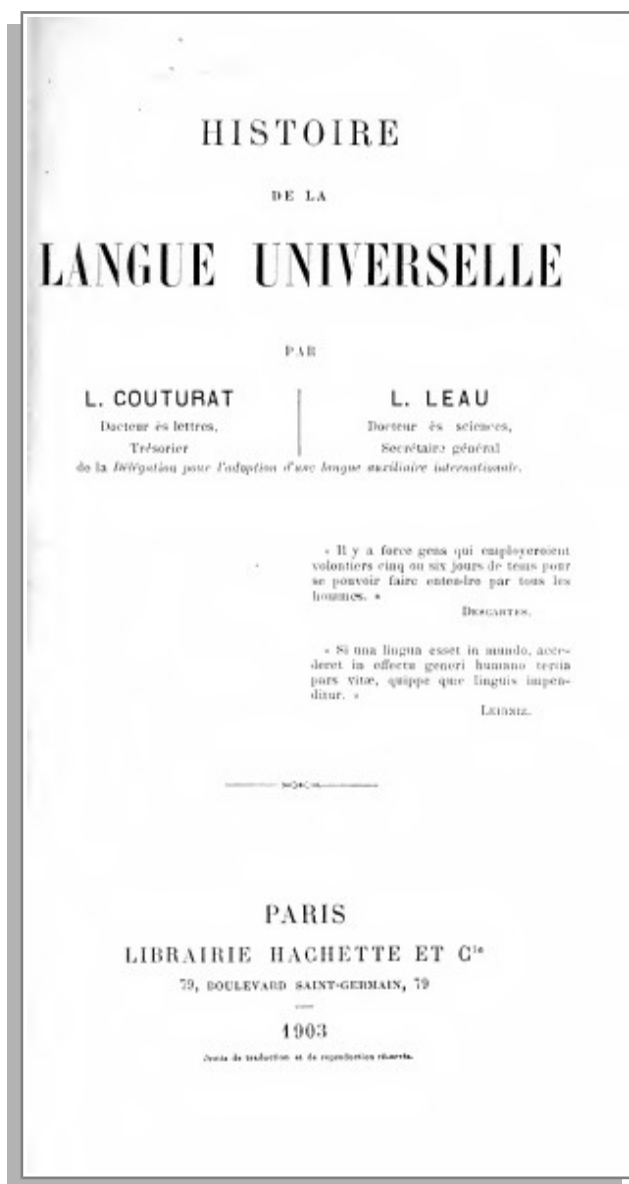
*To, e la ne-atencat rev dil Infantul,
Es omna lum di omna lia dio.*

da Coventry Patmore

Tradukita da Tom Wood

portreto di Patmore

Historio di la linguo internaciona

da Louis Couturat
e Leopold Léau

*Parte tradukita en Idolinguo
da Lenadi MOUCINA
2011*

**kapitolo pri la verko da
G.PEANO :**

***latino sine flexione*¹**

Sioro Giuseppe PEANO, profesoro de matematiki en la Universitato di Torino, membro di la Akademio Rejala di la Lincei, es un ek matematikisti e logikisti maxim eleganta di nuna tempo. Lu inventis dum 1888, sistemo de kalkulo logika quan lu aplikis a la analizo di principi e demonstri matematika ; lu fondis dum 1891 la °°*Revue de Mathematiques* (Revuo di Matematiki) por prizentar ta serchadi, kun la partopreno de pleyado de savanti qui studias la logiko e la historio di la matematiki². Ilu ne pretendas inventar nova linguo; lu precipue studiis segun la punto de vido teoriala, la problemo di la linguo internaciona ; ni ne havas hike a analizar linguo, ma a rezumar skopi teoriala.

La origino o la okazono di ta studii esabis la publikigo, da S° Couturat, de fragmenti needitita da Leibnitz, pri la linguo universa³. En ta fragmenti, Leibnitz skisis la analizo logika di la gramatiko⁴. S° Peano riprenas e shovas til la fino ta analizo. La deklini es neutila, nam la kazi povas esar markigata e remplasata per prepozicioni, ed la akuzativo per ordino di vorti. La genri es neutila, adminime por la adjektivi; on povas indikar lu per partikuli quale is, ea, id. La pluralo es neutila, e maxim ofte redundantanta : kande on dicas : "la homo

- 1 G.PEANO. *De latino sine flexione*, en la *Revue de Mathématiques*, t,VIII(1903) ; *Il Latino quale lingua ausiliare internazionale*, en *Atti della R.Academia delle Scienze di Torino* (3 januaro 1904) ; *Vocabulario de latino internationale* , comparato cum Anglo, Franco, Germano, Hispana, Italo, ruso, Graeco et Sanskrito (1 sept. 1904); *Formulario mathematico*, 5ma edituro (Torino, Bocca, 1906), kontenante un prefaco linguistala e un Vocabulario.
- 2 Vidar L.COUTURAT. *Les principes des mathématiques* (Paris, Alcan, 1905).
- 3 *La logique de Leibniz d'après des documents inédits* (Paris, Alcan, 1901) : *Opuscules et fragments inédits de Leibniz* (Paris, Alcan 1903). S° Couturat esis duktito vers la voyo de ta serchadi da un kunlaboranto di S° Peano, S° Vacca.
- 4 Vidar nia *Histoire*, p.25-26

havas un boko e du oreli", la indiko de nombro kontenata en la substantivi (singulara o plurala) es superflua : e kande esas nula vorto indikante la nombro, on povas sempre adjuntar un o plura. La dicerno de la personi di la verbo es evidente neutila; olta di la modi anke, nam lu facas duopla uzo kun la konjuncioni ; olta di la tempi same, nam, sive lu es superflua quale kande on dicas : " me skribis a vu hie, me iros morgue a Roma", sive on povas remplasar ol per adverbis di tempo indikante la prezento, la pasato, o la futuro. Rezumante, on povas supresar irga "flexio" e reduktar la vorti variebla a lua radiko nevariebla.

S° Peano finis tamaniero, ne a simpligar, ma a supresar omna gramatiko : " **Post reductione qui praecede, nome et verbo fie inflexibile; toto grammatica latino evanesce**". Pri la vortaro, lu pruntis ol a la Latina, reduktante la nomi e verbi a lua radiko nevariebla (segun la reguli filologia generala).

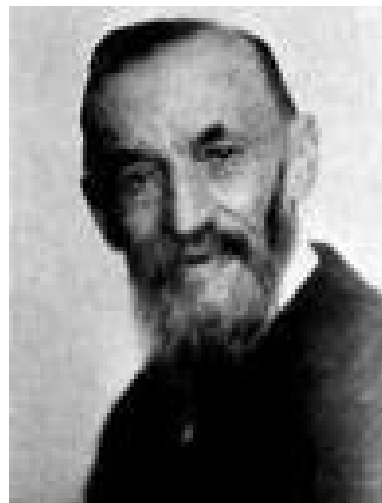
Ma depos la origino, S° Peano previdis ke on devus admisar pluse la vorti internaciona moderna, quale metro, dyne; e la vorti di la Latina populala, qui es komuna inter du, adminime, lingui romanala (quale **caballus**).

Pluse, lu admisis la neceso de simpligar e reguligar la derivado e la kompozado di la vorti Latina, sempre analizante la formi klasika e remplasante li per perifrazi analitika⁵. La substantivo abstrakta di adjektivo equi-valoras ta adjektivo: **bonitas = bono**; la substantivo abstrakta di verbo equi-valoras ta verbo : **laudalio = lauda; amor = ama**. Fine, la autoro admisas la kompozado di la vorto segun la metodo Greka e Germana, la elementi duras nevariebla.

La uzado de ta linguo nur es pozar unu pos la altru, segun ordino logika, vorti e partikuli nevariebla. " La Latina sen flexioni es un poko desfacila skribebila; ma ol es tre facila lektebla." Se on konocas Latina, on komprenas ta linguo unesme vidante; se on ne konocas ol, on povas dechifrar helpe dicionario Latina/linguo-

naciona. Pluse, quaze irga vorto Latina es ja konocata, esanta internaciona (precipue en matematiki sur qui S° Peano aplikas nature ta sistemo). To ne es "linguo nova", quale esas la lingui artifica, di qui la vortaro es plu o min arbitrala; e tote la desfacilaji di la Latin, qui lojas en la gramatiko, e qui impedas ol esar uzata quale linguo internaciona praktika, desaparís. La *Latino sine flexione* es plu simpla e plu facila kam omna lingui artifica (qui havas ankore gramatiko) e ol havas la avantaajo de vortaro natura. La autoro qua uzas ol nur kom linguo skribita, ne donas reguli pri la pronunco.

Depos 1903, la *Revue de Mathématiques* (parto di la tomo VIII) e la *Formulaire de Mathématiques* (5esma edituro) esas redaktita per Latino sine flexione, qua implikas ke la kunlaboranti di S° Peano uzas ta linguo. Balde on admisas la utileso di la flexiono di la pluralo, e on uzis por to un -s : "*Theoria de congruentias intra numero intergro*" da S° CIPOLLA. On uzas kom demonstrativo la partikulo **ce**. Un kunlaboranto Anglana uzas **vol** kom auxiliaro di futuro (**me vol publica**= me publikigos) e facas omnatempe precedar la infinitiva ye **de** o **ad**. Lu remplasas ol per la gerondivo pos **ab** : **ab dando**. On bezonas uzar la vorti Franca *à propos, détail*, pro indijar equivalanti Latina. To quo semblas indikar ke on ne povas karear nek kelka reguli di gramatiko, nek vortaro specala ye la linguo internaciona.

Pluse, depos, es vers la vortaro internaciona ke S° Peano konduktas lua labori. Ye la origino, lu konstatabis la konvergado de du tendenci qui existas hodie en la domeno di la L.I. : ca qua ekiras de la Latina klasika e qua tendencar a simpligar lua gramatiko e a modernigar lua vortaro, ed ta qua ekiras de la existo di vorti internaciona e vizas a kompletigar ta vortaro internaciona e aplikar a lu un gramatiko tam simpla e neutra kam posibla. Inter la projekti apartenante ad ta lasta serio, ilu indikas lua prefero por la Idiom Neutral, pro la metodo cienkala per qua ol elaboris lua vortaro internaciona: "*to es, lu dicas, un vasta rekolio de fakti nediskutebla*". Ed ilu konstatas ke ta tota projekti, internaciona o neo-Latina, similesas plusope, til "*semblar dialekti di un sama linguo*", ed semblas anke multe la lingui romanala, filii di Latina, precipue la Franca ed la Italiana.

Ta similesa, qua indikas ke la "*questiono es matura*", venas precipue de la fakto ke quaze irga vorti internaciona havas lua origino en la Latina, fakto qua explikas sate la historio di la civilizeso Europana. S° Peano duktesis ta maniere a studiar la vortaro Latina segun la punto de vido di lua nuna internacioneso, e a serchadar la elementi Latina qui esas komuna inter la sis precipua lingui Europeana, o ad minime a la plu-multeso ek oli. Ni ne povas analizar hike ta laborajo, di qua nur la datalii esas interesanta. Ni citos nur, kom exempli karakteristika, la formi quin S° Peano trovas por la nomi di la nombri⁶ : **un, du, quar, quin, sex, sep, oct, nov, dec, cent, mil**; la formi quin S° Peano asignas, per konsideri linguistika a la artiklo definitiva : **o** (mask.) **a** (fem.) **to** (neutra) ; la pronomi personala : **me, te, nos, vos, se** ; la pronomi demonstrativa : **isto, illo**; la relativo: **que**; la nedefiniti: **omni, ullo, nullo, alio, multo, pauco**; la prepoziciono e konjuncioni esas Latina (**post** prenesas per lua formo prima **pos**);

⁶ Ni remarkis dum nia studii pri la lingui artificiala, k ela formi quin irga ek li adoptas por la nomi di la nombri karakterizas lua grado de internacioneso (videz Histoire p 550). Pri ta punto, es evidenta la konvergo konstatata inter S° Peano ed ni mem.

la autoro remarkas ke la konjuncioni esas la parto min internaciona di la vortaro.

Fine, la analizo di la formi internaciona ed Latina adduktis S° Peano desintrikar la elementi di la vorti (radiki, afixi e dezinenci) ed elaborar un "*gramatiko racionala*", analoga a ta quan Leibniz skisis en lua manu-skribita kladi. On nomizos, por abreviar, la substantivo o nomo per **N**, la adjektivo per **A**, la verbi per **V**. De la equivalo :

me vivo = me es vivo = me habe viva

on konkluzas ke :

N = es+A = habe+N

do

es = V-A , habe = V-N

qua es maniero simbolika⁷ de dicar ke **es** servas a formigar verbo per adjektivo, ed **habe** a formigar verbo per substantivo. Ni havas de altra parto :

que vive = vivo

dicante :

que - N = A , que = A - V = -es .

To signifikas e montras ke **que** expresas la relato inversa di la verbo esar; ed efektive, "qua es bela = belo" : qua ed esas destruktas su reciproke (to quan expresas simbole la egaleso :

que+es = 0.

La participo aktiva, on vidis lo, equivalas la relativo :

clamante = que clama

ta maniere ke :

-ante = que = -es

Efektive, la participo **es-ente** havas valoro nula, lu ne existas en la Latina.

La sufijo **-nte** havas kom sinonimo la sufijo **-tore** qua indikas ofte la agento o la profesionisto :

do :

-tore = -nte

Ni videz nun la relato di la substantivo e di la adjektivo.

Partante de la equivalo :

habe libertate = es libero

on konkluzas :

libertate - libero = es - habe = (V-A)- (V-N) = N-A

Tale, la prefixo **-tate** es la diferenco simbola di la nomo e di la adjektivo, on dicas per to ke lu servas a transformar

⁷ Ni ne povez evidente explikar hike detaloze ta kalkulo simbolika

adjektivo ye substantivo de qualeso.⁸

Same, de la equivalo :

gaudioso = habente gaudio = cum gaudio

on deduktas :

-eso = cum = habente = que habe
= (A - V) + (V - N) = A - N

Tale, la sufijo **-oso** = *qua havas (provizata de)* es la inverso di la sufijo **-tate** : lu servas a transformar la nomo de qualeso en adjektivo.

S° Peano remarkas ankore ke participo **A-V** equivalas prepoziciono :

seque me = post me :

inverse, la verbo esar juntata kun prepoziciono equivalas verbo aktiva

es post = seque.

Por studiar la relati di la aktivo e la pasivo, konvenas introduktar un simbolo de konverso, **C**, definata quale :

Paulo lauda-C Petro = Patro lauda Paulo.

On videz ke ta simbolo havas kom efekto de renversigar la relata expresata per la verbo; lu korespondas ye la pasivo :

laud-C = laudar ab.

Ne aplikesas nur ye la verbi: **praecede C = seque**, ma anke a la prepozicioni : **prae C = post**. Ma ni havas altra latere la equivalo :

patre ama filio = filio es amate ab patre

de to on konkluzas ke :

es+-to = C

o :

-to = A - V + C

Tala es la "valoro" di la sufijo di la participo pasiva. Or, quoniam liberato (participo di **liberare** = liberigar; ol equivalas **libero** (libra), do :

libera + A - V + C = libero

libera - libero = V - A - C

Or, la "difero" de **libera** ed **libero** es la verbo : **fac, redde** (sufijo Latina **-ficare**). On videz ke olu es la inverso di la sufijo **-to** : nam la du destruktas su reciproke : **liberato = libero**.

Ni terminigez hike ta analizo, citante ankore la stranja serio sequanta : de un adjektivo **X**, on povas deduktar 5 altra

vorti per la operaco sequanta :

X = sano (*sana*);

X + V - A = sanesce (*divenar sana*) ;

X + N - A = sanitate (*qualeso di sana*) ;

X + C = sanatore (*qua sanigas*) ;

N + V - A - C = sana (*sanigar*)

N + N - A + C = virtute de sana (*kapablesa de sanigar*)

La tri unesma vorti opozesas a la tri lasta, quale la pasivo a la aktivo.

On vidas ke ta teorii de logiko gramatikala havas ampleso de ago generala : li povas aplikesar a la analizo e a la kritiko de irga linguo, naturala o artificala. Pri la vortaro da S°Peano, ol es precoza datumaro lingvistikala interesanta e preciza.

Videz sube kelka simboli quin uzesis da Peano ye lua esforti por axiomigar la aritmetikoj. Ta pagino es skribita per Latino sine flexione

II. ARITHMETICA.

\$1 +

N_0 vale « numero », et es nomen commune de 0,1,2, etc.

0 + « zero ».

+ « plus ». Si a es numero, $a+$ indica « numero sequente a ».

Questione, si nos pote defini N_0 , significa si nos pote scribere sequitate de forma

$N_0 =$ expressione composito per signos noto « + » ... ? , quod non es facile.

Ergo nos sume tres idea N_0 , 0, + ut idea primitiva, per que nos defini omni simbolo de Arithmetica.

Nos determina valore de simbolo non definito N_0 , 0, + per systema de propositio primitiva sequente.

* 1.

Pp

0 N_0 e Cls

1 0 $\in N_0$

2 $ae N_0 \Rightarrow a+ \in N_0$

3 se Cls . 0ex : $ae N_0 \Rightarrow a+ \in N_0$ Induct

4 $a, be N_0$. $a+ = b+ \Rightarrow a = b$

5 $ae N_0 \Rightarrow a+ \neq 0$

Lego :

0 N_0 es classe, vel « numero » es nomen commune.

1 Zero es numero.

2 Si a es numero, tunc suo successivo es numero.

3 N_0 es classe minimo, que satisfac ad conditione 0-1-2;

⁸ To kontredicas e korektigas la similigo antea de bonitas e bono

La pagino de recepti di koqueyo.

°°**"Broyé du Poitou"** / brwaye du Pwatu /

*La "triturito di Pwatu"
es kuko tradiciona
di regiono
en centro-westo di Francia.
Ye la metodo por facar ol.*

Ingredienti :

un kuko por 6 personi :

500 g de farino

250 g de sukro

250 g de butro

1 o 2 g de salo

GAZUYI n°2

1 ovo integra

1 kuliero de °Cognac /konyak/ {on povas certe ne uzar °Cognac, tamen pro quo privacar su de bona kozo?}

1 flavo di ovo dilutato kun un kuliero de aquo tepida por donar bela koloro orea a la kuko.

Metodo:

1. pre-varmigar la forno ye 190°C.
2. mixar la sukro e la butro ja moligita.
3. pokope, adjuntar la farino, pose la ovo e, se vu volas, la °Cognac, sempre mixante la pasto. To es la momento desfacila, nam on kredas *jame povar inkluzar la tota farino!
4. kande la pasto es bone homogena e mola, facar rondo ye aproxime 1 cm de alteso (lo plubona es uzar sua pugno) e pozar ol en tarto-disho.
5. por dekorar, striizar la kuko e orizar per la flavo di ovo dilutita en aquo. On uzas kustume un pinselo por ta tasko.
6. bakar en la forno aproxime 25 minuti.
7. on manjas la kuko kande lu es kolda.

La °broyé di Pwetu es tre harda! Segun la tradiciono, on ne sekas ol per kultelo. On pozas la kuko sur la tablo (solida) e on frapas la kuko per la pugno por ruptar ol.

En la foto, on vidas mandeli sur la kuko, to es rara e superflua orna-menti, ma anke bona.

Imprimar libro per imprimatoreto komputorala

da Lenadi Moucina

Ni esas sat multa qui preferas lektar literaturo o mem teknikala teksti sur papero vice skreno di la komputoro.

Felice, hodie, irgu povas tre bone, en lua hemo, per la imprimatoreto konektata a lua komputoro, facar da su ipsa libreti tre bone imprimata, nam la tekniko es ecelanta e la mashino, adminime en Francia, esas sat chipa, quankam la inko esas tre chera. Tamen, me kalkulis ofte la preco di la inko komparante la preco di libri, e me konkluzis ke imprimar heme ne esa plu chera kam komprar libri, ma ve! ne min.

En la mondeto Idala, on ne povas pensar ke imprimar libri povus esor pekuniale posibla, ni esas tro poke multa. Ma la marveloza formato ".pdf", lektelebla per irga sistemo operaciva, permisas difuzar nia teksti, sen timar ke irgu modifikez lo se on timas tala agi, en formo qua simulas bone la imprimata-libri. Imprimar per la nuna mikra mashino qua havas interne sistemo analoga quale la gravi, liberigas la ldistaro de la pekuniala problemi qui impedis difuzar antee teksti propra.

Por mea komforto, me prizas la formato A5, qua esas, segun la normo Europana, aproxime larjeso=15cm e alteso=21cm. Ta formato es la mezo di la formato A4, (30x15), qua es la normizita folio kustumala che me, do me imprimas du pagini sur la sama facio de la paper-folio. Me nur bezonas indikar a la imprimatoreto ke lu devos imprimar du pagini per facio. Mea tre chipa Hewlett-Packard mashino komprenas tre bone mea ordi, e

quik me havas bela libreto por lektar Idala literaturo en mea stulego. Ofte on ne bezonas koloriganta mashino, mem la kolorizita imaji povas esar tre bone imprimata ye grisi.

Se vu volus imprimar tale Gazuyi, vu ne bezonus plu kam kin folii por duadek pagini se vu imprimus sur la du facii di la folio : du pagini po facio > quar pagini po folio. Pos duimigar folii vu nur bezonus kelka agrafi o filo por broshar li! Ma por to, vu bezonas sorgar la ordino di la imprimo di la pagini. Se vu savas uzar programi quale Skribus, qua es libera *aplikaciono por imprimisti, vu povas facile modifikar la sequado di la pagini. Ma vu povas sat facile facar same per nur programi quale Libre-Office o Microsoft-Office.

Exemplo : vu havas ok pagini, numerizita 1,2,...,7,8, qui devezas imprimota sur nur 2 folii, e la duesma folio faldada insertota pose en la unesma faldada unfoye.

Sur la unesma folio, vu devez imprimar quar pagini, la 2 apud la 7 sur la averso, ed la 8 apud la 1 sur la reverso. Samamane sur la duesma folio, vu imprimez la 4 ed la 5 sur la averso, ed la 6 avan la 3 sur la reverso.

Tamen, me vidas bone ke to es rapide desfacila por krear broshuro qui kontenas multa pagini! Do me nur konsilas la metodo sequanta po 20 pagini:

- *Imprimar du pagini sur la averso di la folii, ma saltante di la numero 2-3 a la numero 6-7, 10-11, 14-15, 18-19; (notez la salto quarople), pose tornar la folii ja imprimita, e imprimar sur la reverso la 4,1,8,5,12,9,16,13,20,17.*

- *Vu sekez la folii en du, ordinez korekte la mifolii e lizez li per agrafi.*

Tamen, nam me es jentila persono, me facis per la PDF-Shuffler, libera programo por Linux, ankorfoye, specala montajo por imprimar di Gazuyi n°0, nur chanjante la plasi di la pagini, qua vu povos trovar che Panglosa.chez.com .

Vu bezonus nur quar folii a insertar l'unu l'altru por agrafar ye la lineo mediana.

Pekunio sen interesi ed inflaciono

Margrit Kennedy skribis libro pri ekonomio : "Pekunio sen interesi ed inflaciono" qua montras ke la sistemo di la intereso di la kapitali fine *"shovesas pekunio de ti qui havas min multa kam li bezonas , a ti qui havas plu multa pekunio kam li bezonas"*.

Ta interesanta libro tradukesis da Alfred Neussner en IDO. On trovas ta tradukuro che Editerio Tio-libro a Amsterdam, e per la interreto

: <http://www.angelfire.com/id/Avance/TiaListo1.html>

On publikigas hike nur la unesma parto di la chapitro 2, pri Silvio Gesell, qua es lektelebla nedependante de la altra pagini.

PEKUNIALA SISTEMO SEN INTERESI E SEN INFLACIONO.

Chapitro 2

1-Silvio GESELL

Fine di la 19esma yarcento Silvio Gesell, sucesoza komercisto en Germania ed en Arjentinia, observis ke ultempe lua vari esis rapide vendebla ye oportuna preco ed altratempe la debito lente funcionis ed inklinis a basa preci. Lu komencis reflektar pri to e serchar la kauzi. Rapide lu komprenis, ke ica augmento e diminuto poka relatis bezono pri sua vari od ad olia qualeso, ma preske unike relatis la preco di la pekunio ye la merkato pekuniala.

Lu komencis observar ca movi e balde konstatis, ke la homi kompris kande l'interesi esis basa e ke li ne kompris, kande oli esis alta. Ke kelkfoye plu multa e kelkfoye min multa pekunio esis disponebla, dependis ye l' inklino di la posedanti prestar sua pekunio. Kande li recevis por sua pekunio min kam 2,5% interesi, lore li plu multe inklinis a retenar ol. To efektigis diminuto dil kolokuri kun la konsequo, ke firmi krulis

e ke existis min multa labor-posiblesi. Se pos kelka tempo la homi itere esis pronta pagar plu multa interesi por pekunio, lore ol itere divenis disponebla. Icamaniere genitesis itere nova ekonomiala cirklo.

Komence on lore pagis alt interesi ed alta preci por la vari, pose kun lente acensanta ofro di vari e di pekunio divenis l'intereso itere plu basa e duktis tandem itere a "striko" di la kapitalo.

Silvio Gesell explikis la fenomeno per to, ke la pekunio kompare ad omna altra vari e servi povas konservesar en la praktiko sen spensi; Se ulu havas posheto di pomi ed altra persono havas la pekunio por komprar la pomi, lore ta kun la pomi esos koaktata vendar pos kurta tempo, se lu ne volas perdar sua varo. Ma la posedanto di pekunio povas vartar til ke la preco korespondas a sua expekti Lua pekunio ne efektigas "spensi konservala", kontree, lu havas l' "avantajo di liquideso", to signifikas, kun pekunio en la posho o ye la konto bankala on povas vartar til ke la maxim oportuna tempopunto, respektive preco por ula varo esas atingita.

Silvio Gesell konkluzis : Se ni povus krear sistemo pekuniala, en qua la pekunio esas charjita per spensi pot konservado same kam omna altra servi e vari (ye to on mustus projetat spensi di konservado di meze 5% yare, quo precize korespondus al interesi, qui dum la historio pagesis por pekunio), lore ni havus ekonomio libera de chanceladi pro spekulado per pekunio. Lu propozis pekuniala sistemo ye qua la pekunio "rustas", to signifikas ke ol devas esar submisata ad imposto uzala.

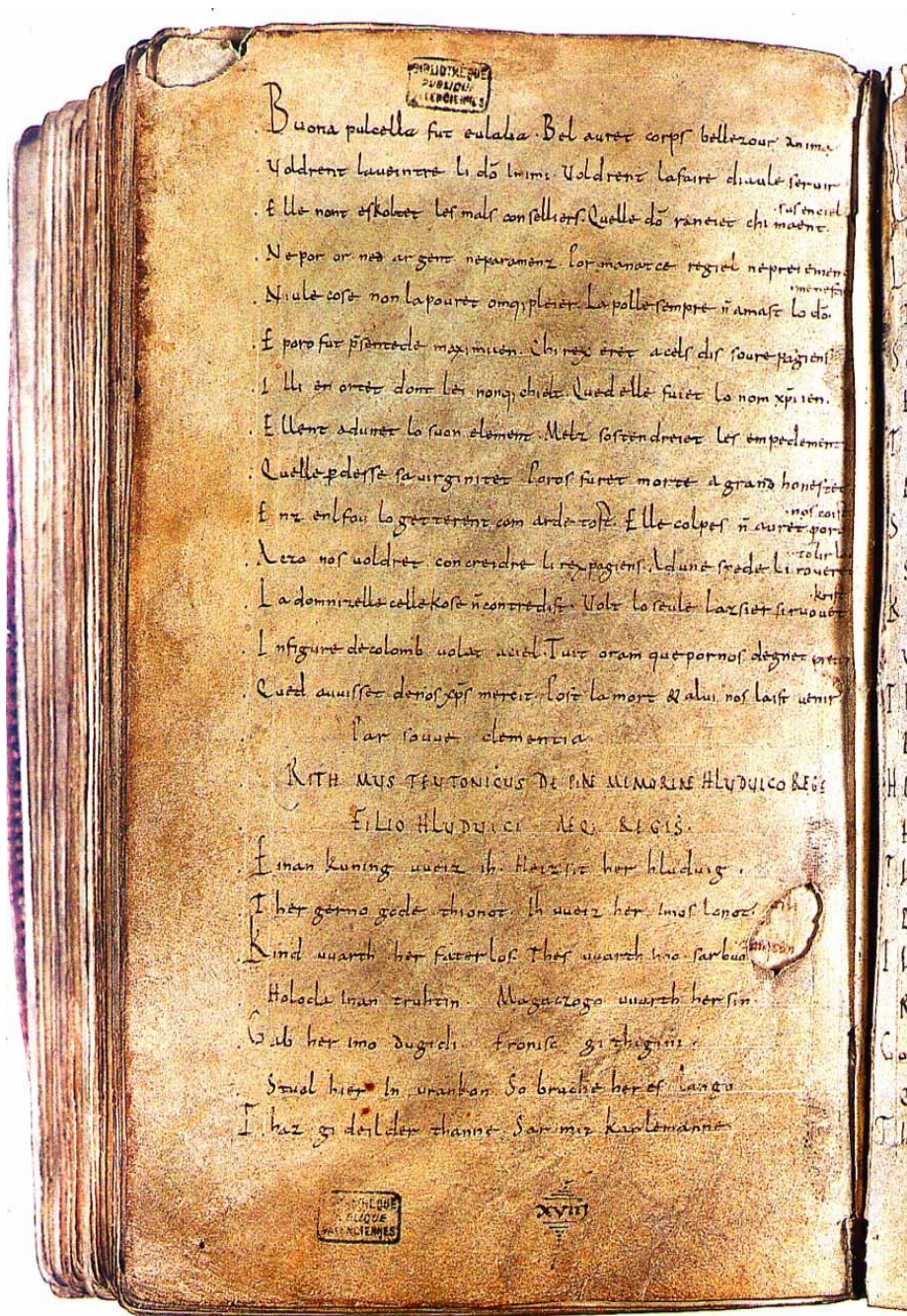
La *kantinelo di Santa Eulalia.

*La unesma texto quan on konocas en linguo Franca evas plu kam 1100 yari. En la biblioteko di Valenciennes /Valansien/, en nordo di Francia, on konservas la texto manue skribita sur pergameno, di la "°°Cantilène de Sainte Eulalie". La *kantinelo es poemo liriko-epika, sat kurta, uzata por psalmodio publika.*

On povas vidar fotografio di la pergameno en la interreto, exemple hike : http://w3.restena.lu/cul/BABEL/T_MSG_CANTILENE.html

La texto es tre bele skribita per literi *karolina.

Ta texto, qua havas la indiko di la yaro 881 p.K, kurioze, semblas plu facile lektelebla hotempe kam la texti plu recenta di la Komto di Pwatu, qua esis poeto en mea regiono, centro-westo di Francia, dum la XII-esma yarcento.

Me tradukis ta *kantinelo en Ido-linguo, nam on povas tale verifikar la proximo di la lora linguo qua esis ja Francuazo, e la nuna Ido. La espelo ne esis tre fixita en ta tempi, tamen on vidas tre klare ke la skribero uzis sistemo en lua texto, e mem on notas la unesma konjugo kondicionala. La linguo semblas mem hodie tre familiara, e se on lektas laute la poemo, on askoltas quaze Francuazo de nun, ma probable pri ula vorti, la dialekto di la Nordo di Francia esas plu proxim ankora, quankam to es nur supozo da me, nam me ne lernis ol, ma me konocas dialekti di la westo di Francia qua esas de la sama familio linguala.

La texto originala uzas la litero U vice la nuna V qua ne esis ja kreita. Me kambiis ta U per V, nam nur Franci qua bone konocas la vorti povas vidar ube la U es U ed ube la U es V. Forsan me eroris hike o ibe en la chanji

quin me facis, tamen semblas a me ke to es plu bona por vi e plu interesanta por komparar kun Ido.

Me tradukis, helpe diversa tradukuri en nuna Francuazo, sequante sat proxim la texto originala, por ke vu videz la similesa di multa vorti di la anciena Francuazo e nia Ido. Ofte la verbo es ye la fino di la frazo, ma me ne savas ka to esis la uzo di ta tempi, o nur bezono di la

poeto por lua versi.

Sube, trovez la texto en anciena Francuazo, probable anciena Pikardana dialekto (*la Pikardia es regiono di la nordo di Francia*) e la tradukuro quan me facis en Idolinguo, kolorizita blue.

Buona pulcella fut Eulalia,
Bona puerino esis Eulalia,
Belle auret corps, bellezour anima.
Bela havis korpo, plu bel ankore anmo,
Voldrent la veintre li Dei inimi
Volis elun vinkar, la enemiki di Deo
Voldrent la faire diaule servir.
Volis facar elu la Diablo(n) servir,
Elle non eskoltet les mals conselliers,
Elu ne askoltas la mala konsileri
Qu'elle Deo raneiet chi maent sus en ciel.
[qui volis] Ke elu renegez Deo qua habitas en cielo.
Ne por or ne par argent, ne paramenz,
Nek por auro nel por arjento, nek ornamenti,
Par manacte regiel ne preiement,
Per minaci rejala nek pregi,
Niule coze non la povret onque pleier,
Nula kozo (elun) povis ultempe flexar
La polle sempre non amast le Deo menestier.
La yunino sempre a ne amar la servado di Deo.(1)
E poro fut presented a Maximilien,
E pro to prezentesis a Maximilien
Chi rex eret a cels dis soure pagiens.
Qua rejo esis en ica dii sur pagani.
Il li enortet, dont lei nonque chieft,
Ilu elun exhortas, quon a elu nultempe importas ,
Qued elle fuiet lo nom christiien.
ke lu fugez la nomo Kristana
Ellent adunet lo suon element.
Elu unionigis lua forci
Melz sostendriet les empedementz,
Plu sustenus la impedi (2)
Qu'elle perdesse sa virginitet.
kam perdar lua virgineso
Por o's furet morte a grand honestet
Por to mortis en granda honesteso
nz enl fou la gettèrent, com arde tost,
En la fairo li jetis elu, por brular balde
Elle colpes non auret, pour o no's coist.
Elu ne kulpozesis, pro to ne koquis.
A czo no s voldret conereidre li rex pagiens :
Con ne volis konocar la rejo pagana
Ad un spede li roueret tolir lo chief.

Per espado lu imperis sekar la kapo.
La domnizelle celle kose non contredist ;
La damzelo ca kozo ne kontredicis
Volt lo seule lazsier, si roueret Krist.
Volante la mondumo lasar, se imperis Kristo.
In figure de colomb volat a ciel.
En figuro di kolombo flugis en cielo
Tuit oram que por nos degnet preier
Toti dezirez ke por ni elu degnis pregar
Que auvisset de nos Xr~s mercit
Ke havez pri ni, Kristus, indulgo
Pos la mort, e alui nos laist venir
Pos la morto ed a Ilu lasas ni venor
Per souve clemencia. (3)
Per suverena klementeso.

Noti :

1- Me ne savas quale bone komprenar ta du versi. Se la duesma es sequajo di frazo di la verso antea, pro quo duopla komplementi direkta, la pronomo "la" e la nomo "polle". Mem, pri ta lasta vorto, me serchis en diversa dictionarii di la Pikarda linguo, e nultempe me trovis "polle" qua es vorto quan nultempe me audis pri yunino. On havas en Hispanuazo °pollo qua es hano, ed en Francuazo on uzas la vorto °poule", qua es hanino, pri muliero plu o min prostitucata. Ma to ne esas evidente la senco de "polle" hike! Me tradukas segun ja facita tradukuri en Francuazo, ed segun senso sat probabla, ma sen komprenar bone la konstrukto di la frazi.

2- Me ne konocas la vera senso di °*impedimentz*, e la tradukanti en moderna Francuazo donis plura proposaji quale tormenti, kadeni... Me preferis uzar la vorto Idala "impedi", nam lu es tre proxim la texto originala e anke tre proxim la Latina radiko.

3- En ta vorto °*souue*, la duesma "u" es probable konsonanto, do "v". La Francuaza tradukeri donas la senco di "lua" o "sua" por ta vorto, sen argumenti. Tamen on havas antee en la texto la vorti "sa" (genro feminino) e "suon" (genro maskulino) po la pronomala adjektivi pose-

diva.

Pro quo °*souue* o °*souve* esus altra vorto por "lua"? Se on havus "suone" to povus esar forsan korekta, ma la skriburo es tre klara, nam la skribero agas sorge e du erori en la sama vorto es ne probabla. Do, me duras dubitar pri la vereso di ta tradukuri, ma sen povar propozar altra vorto kredinda kam "suverena" (etimologe > super-ano, la ento supere altri o altro), nam on trovas la radiko "souve" en Francuaza °*souve-rain* o paralele en Angluaza °*sovereign*, e to semblas konkordar kun la frazi tradicionala pri Deo.

Lexiko :

**karolina* : formo de literi minuskula, por skribar manue, qua esis difuzata en la Imperio di Karolus Magnus en la IXesma yarcento en Europa. Ta bela formo es, pluse, tre lektelebla.

**kantinel*o : anciena formo de poemi religiala kristala, qua uzesis por psalmodiar.

*

Lenadi Moucina

Rimemorez :

la sufijo « **-uaz** » uzesas en Gazuyi por la nomi di la lingui, vice la nuna oficala nereguloza formi adjektiva.

GAZUYI n°2

Junio 2011

LIBERA REVU-EDITURO EN

Ido~linguo

La blua baleno

Redaktero : Lenadi MOUCINA